СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК XLIX. Ч. 38. Джерзі Сіті, Н. Дж., вівторок, 18-го лютого 1941. No. 38. Jersey City, N. J., Tuesday, February 18, 1941. VOL. XLIX.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807. THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE.

СТВОРЕННЯ „СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ БІЗНЕСМЕНІВ"

НЮ ЙОРК. — Минулої неділі по полудни відбулися в галі Бетовен, при 5. вулиці в Ню Йорку широкі наради українських бізнесменів з Ню Йорку й околиці. Наради відкрив і переводив ініціятор зборів п. Платон Стасюк, який на вступі докладно пояснив ціль скликання цих нарад. Секретарював п. С. Бучацький. Приявних було коло 250 осіб. В часі дискусії чимало бізнесменів забирало голос і річево зясовувало теперішне положення дрібних бізнесів, та подавало способи, як зарадити лихови і двигнути цей бізнес до кращого. Доклад про український кооперативний рух виголосив п. Роман Олесницький. Після цього знов розвинулась широка дискусія, яка вказувала, що серед бізнесменів є велика охота організуватись. По вичерпанню дискусії приступлено до створення Союзу Українських Бізнесів і до вибору тимчасового уряду, до якого увійшли: Платон Стасюк, голова; С. Бучацький, секретар; М. Кравчук, касієр. Вибрано теж ширший уряд, зложений з 11 членів. До Союзу відразу приступило 76 членів, заплативши по $1. Союз накреслив широкий плян діяльности.

НАДУЖИТТЯ В ПОБИРАННІ РЕНТ БЕЗРОБІТНИХ.

НЮ ЙОРК. — Стейтова дорадча комісія в справах безробітних асекурацій по докладних дослідах зложила звіт губернаторови Ліменови і в тім звіті сказала, що діються ріжні надужиття в цій ділянці. Трапляється багато таких випадків, що робітники, в порозумінні, або й без, з власниками, удають безробітних і побирають що певний час ренти безробітних, випливаючі з їх асикурацій. Це йде на некористь тих, що совісно платять свої вкладки. З [illegible] від плачення вкладок на безробітних. Згадана комісія заявила, що їй вдалось розкрити на 18 міліонів незаплачених вкладок. Але це лиш частина. Є ще більше компаній, що не платять вкладок, а повинні платити.

ПРОТИ ПОІМЕННОГО ВИЧИСЛЮВАННЯ ДЕРЖАВ

ВАШИНГТОН. — Законопроєкт ч. 1776 вже пішов під дебати цілого сенату і незадовго відбудеться над ним голосування. Він цілком певно перейде і то зо значною більшістю. Опозиція здобуде може 30 голосів. Сенатська демократична більшість рішуче спротивилась цьому, щоб у законопроєкті поіменно назвати ті держави, яким можна булоб дати поміч, або ті, яким не можна. Такого називання поіменно домагався Вендел Вилкі, та дехто інший, кажучи, що серед інших Совєти повинні бути заздалегідь виключені від цеї помочи. Але демократична більшість станули на становищі, що це булоб неполітично так поступати, бо ніхто не може знати, як розвинуться події, та хто зпосеред нинішних невтральних держав захоче ставити опір державам „осі".

ЗА ПОДАТКИ НА ОБОРОНУ.

ВАШИНГТОН. — Національна економічна ліга видвигнула плян, щоб всі люди в Америці платили 10% від свойого приходу на покриття коштів збросння. По віднятю цих 10% наступилоб те оподаткування, що вже маємо нині. В той спосіб, говорить згадана ліга, можна буде перевести кампанію зброєння не наразивши державну касу на банкроцтво, чи інфляцію.

НЕ БУДЕ ОБТИНКИ В „РЕЛІФІ".

ОЛБАНІ. — Стейтові власти згодились, що в буджеті на наступний рік не буде обтинки видатків на поміч безробітним. А то тому, що, не звертаючи уваги на поправу в промислі таки залишиться поважне число безробітних. Проти обтинки промовляє і це, що поміч від стейту ніколи не йшла всім тим особам, що були без роботи, тільки йшла для малого числа.

ЗРІСТ УРОДИН.

ВАШИНГТОН. — Цензусове бюро подає до відома, що в минулім році було всіх нових уродин 2,350,000, себто на сто тисяч більше, ніж минулого року. Подаючи цю, на перший погляд, радісну вістку цензусове бюро відразу остерігає, що не треба цього уважати, що число уродин в Америці піче відтепер зростати. Зріст в минулім році є хвилевий. Він походить від того, що саме тепер починають женитись і мати діти покоління, які в значно збільшеній скількости породились зараз по війні, коли то їх батьки повернули з війни. Після цього треба сподіватись знов спадку.

ЛІК НА ТРАХОМУ.

ВАШИНГТОН. — Лікарям вдалось придумати новий спосіб лічення очної недуги „трахоми". Її лічать при помочи „сульфаніламіду" і цілковито виліковують до трьох тижнів.

ПОВОРОТ ГЕНРОГО ГОПКІНСА З АНГЛІЇ

Генрі Гопкінс, який в характері особистого представника Рузвелта їздив до Англії і там перебув чотири тижні, зазнайомлюючись з тамошними обставинами, тепер приїхав на літаку назад до Америки. На вступі він сказав журналістам, що при американській помочи Велика Британія може рішально побити Гітлера. Але Англія потребує розпучливо американської помочи і то зараз, говорив він. Та поміч повинна складатись з ріжних воєнних матеріялів, а не з людей. Англія людей не потребує, тільки машин, казав він.

Гопкінс мав нагоду приглядатись в Англії всьому докладно і часто говорив з Винстоном Чорчилем та з іншими англійськими міністрами. Він бував також на тайних міністеріяльних нарадах. Про Чорчиля він висказувався, як про „великого лідера". Гопкінса зустрів на летунськім майдані посадник Ля Ґвардія і повіз його до готелю на наради з новоназначеним американським амбасадором до Лондону, Вайнентом.

ДРУКАРСЬКА ЮНІЯ ДОМАГАЄТЬСЯ ОБМЕЖЕНЬ НА РАДІО

Вслід за кравецькою юнією, друга юнія американських робітників станула в обороні свого промислу, який дає їй прожиток. Тою юнією є всенародня юнія друкарських робітників, які начисляють 200,000 членів. Ця юнія мала свою конвенцію в Маямі, Фла., і на тій конвенції представники рішили повести кампанію проти радієвих висилень та домагатись від уряду, щоб накладав більші податки на ті висильні, а також щоб обмежив час радієвих оголошувань лише до 25%, а не 40%, як тепер є. Бо радієві висильні, говорили представники юнії, в той спосіб вбивають друкарський, зокрема газетярський промисл. На 25,000 людей нині менше працює в друкарськім промислі, ніж пару літ тому. А то тому, що радієві висильні забирають друкарському промислови оголошення і той промисл корчиться. В той час радієві висильні до тої міри займаються оголошеннями, що нераз більше є тих оголошень, ніж музики, чи якихось інших корисних речей.

ГУВЕР ЗА ПОМІЧ БЕЛЬҐІЇ

Герберт Гувер, голова „комітету помочи пятьом малим демократіям", заявив, що він вислав до британського і німецького уряду пропозиції, на основі яких можна булоб прокормити спершу нарід Бельґії, а опісля інші народи. Гувер сказав, що внаслідок цеї помочи не потерпілаб стратегія Англії.

Проте в Англії цей проєкт знов зазнав холодного приняття. Англійські кола твердять, що такі не мають запоруки, що німці на місце [illegible] харчу не заберуть бельгійцям їхній харч. Впрочім, [illegible] німцями народи будуть терпіти, аж доки не буде побитий Гітлер, кажуть британці.

БРИТАНІЯ МІНУЄ СІНҐАПУР, НАЙБІЛЬШУ МОРСЬКУ БАЗУ НА ДАЛЕКОМУ СХОДІ

В Лондоні проголошено в урядових комунікатах, що дано приказ обсадження мінами доступу з півночі до британської морської бази Сінґапур. Це звернене, очевидно, проти Японії. З того, що подано до відома, виходить, що події на Далекому Сході зажурили Австралію, Нову Зеляндію і Злучені Держави. Сінґапур боронить не тільки Індію, що є її властиве завдання, але теж Австралію і Нову Зеляндію. Та на випадок воєнного конфлікту Злучених Держав з Японією, це булоб пристановище теж і для американських воєнних кораблів. Безпосередньою причиною побоювань є те, що Японія збільшує свої сили на полудні в такий самий спосіб, як це тепер робить Гітлер на Балкані. Отже припускають, що не є виключеним, що як Гітлер зачне весняну офензиву, то зачне її відразу в ріжних місцях, а Японія матиме завдання атакувати Сінґапур на те, щоб розбити британські сили і не дати британцям змоги сконцентрувати всю увагу на британський острів, куди буде звернений головний німецький напад. З британського звідомлення виходить, що не знати, чи Сінґапур дійсно загрожений. Але його обмінування заряджено на те, щоби бути готовим на всякий випадок. Теж і з Вашинґтону доносять до Лондону, що відносини між Злученими Державами і Японією „цілком не є щасливі".

БРИТАНІЯ ДУМАЄ ПРО НАПАД НА ІТАЛІЮ

Як в Берліні думають напасти на Анґлію, так тепер в Анґлії розробляють плян британського нападу на Італію. Очевидно, це булоб першим кроком перенесення британської війни на европейський континент, бо так є, що конець кінців Британія буде змушена кінчити війну на европейській землі, бо тільки там буде можна розгромити німців і віднести справжню воєнну перемогу. Недавнє скидання парашутистів на італійську землю вважається в Анґлії першою спробою виладовування вояків на чужій землі. Та в газеті Мусолінія в Римі розуміють це так, що британські парашутисти мали захитати мораль італійського населення. Та так не сталося, пише згадана ґазета, бо цю подію вважають в Італії „малим епізодом".

НАЧАС ТРИВАННЯ ВІЙНИ. — На британському кораблі „Джорджік" привезено з Англії до Америки нову громадку дітей, котрих мають тут задержати, як довго буде тривати війна.

НА БАЛКАНІ НІБИ ТРОХИ ПРИТИХЛО

СОФІЯ. — Кореспондент часопису „Ди Ню Йорк Таймс" доносить, що Гітлер намагається усіми силами довести до того, щоб перетягнути на свою сторону всі балканські держави „мирним шляхом", себто дипльоматичними переговорами і посередництвом між поодинокими балканськими державами. Але заразом, коли треба, піддержує в поодиноких краях невдоволення з того порядку, який є на Балкані й звертає те невдоволення в бік тої держави, якій хоче грозити. З тим і звязана з н о в у розгорівшася болгарська пропаганда в справі Македонії, якої більшість населення мають становити болгари, а яка приналежна до Югославії. Таке напруження означає простою мовою те, що Болгарія готова вдарити на Югославію, коли очевидно, вона не піде з Гітлером, так, як готова піти з ним Болгарія. З того, що мав Гітлер приобіцяти Болгарії, виходить, що Болгарія має надію, що таки дістане Македонію. І то без війни з Югославією.

БУТИ ГОТОВИМИ НА ЖЕРТВИ, КАЖУТЬ У ЮГОСЛАВІЇ.

БІЛГОРОД. — Коли вернувші з розмови з Гітлером югославські міністри заявляють, що Югославія мусить бути готова на те, що треба принести жертви, щоб не піти до війни і заховати мир, то всі розуміють, що тут іде про територіяльні жертви. А в тому випадку про Македонію. Та рівночасно пішли слухи, що Гітлер приобіцяв Югославії деякі територіяльні надбання на іншому місці, а то в Альбанії й Греції.

АЛЬБАНІЯ ОБОРОНЯЄ СВОЮ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ.

БІЛГОРОД. — Альбанські патріоти, що вивтікали з Альбанії й живуть в ріжних балканських кра-[illegible] проханням, щоб він заявився за незалежність Альбанії на випадок британської вигри.

В ОБОРОНІ ХОРВАТСЬКИХ СВЯЩЕНИКІВ.

БІЛГОРОД. — Хорватський архієпископ зо Загребу звернувся до Ватикану, щоб він інтервенював в справі випущення на волю священиків-хорватів, запроторених до тюрми югославською владою за звязок з тими революційними елементами, що розкидують по Хорватії відозви, в яких є домагання „вільної Хорватії". Ті відозви мають походити від відомого хорватського революціонера А. Павеліча, що має перебувати в Італії.

ЗА ОБОРОНУ СОВЄТІВ.

МОСКВА. — Військова совєтська ґазета звертає увагу на те, що міжнародне положення в світі вимагає тепер від совєтських громадян більшої посвяти ніж колинебудь інде, як теж більшої осторожности супроти небезпек від ворога „батьківщини".

ПОГАНО З СОВЄТСЬКОЮ ПРОМИСЛОВІСТЮ.

МОСКВА. — Є дуже зле з тяжкою промисловістю, а ще гірше зо залізничими і водними комунікаційними шляхами. А вже найбільше нещастя з совєтськими бюрократами. Тому й не добре з довозом нафти, збіжжя, заліза, вугля і т. п. Таке говорив „перед самим Сталіном" і цілою совєтською верхівкою Юрій Маленков, генеральний секретар Комуністичної Партії. У тому звіті присвятив він багато місця українській промисловости в Харкові, Дніпропетровську і т. д., де є великі недомагання.

ЗАМИКАЮТЬ ФАБРИКИ В СЛОВАЧЧИНІ.

БРАТИСЛАВА. — Совєти не доставляють Словаччині бавовни, яку повинні продати в заміну за інші товари. І тому замкнено найбільшу текстильну словацьку фабрику Мавтнера, бо нема сирівця.

В ЯПОНІЇ ІДЕ ВСЕ ЯК В ДИКТАТУРІ.

ТОКІО. — Давніше нарікали посли, що парляментська сесія за коротка і не стає часу на обговорення предложених парляментові справ. Того року предложено парляментови много надзвичайно важних скомплікованих справ до вирішення. Та так є, що обиди палати рішили нарад не то що не продовжувати, а їх скоротити до такої міри, щоб сесію закінчити шість тижнів раніше, ніж це було попередніми часами. І так буде. Уряд дістає наскрізь диктаторські права. І то дістає їх без дискусії й одноголосно. Він матиме тепер право вирішувати найважніші внутрішні й міжнародні справи. Буде міг контролювати заробітні платні робітників і доходи капіталістів. Буде міг полагоджувати на власну руку робітничі спори з фабрикантами і т. п. Згадуючи за те, японська преса пише, що „британсько-японські відносини погіршуються з кожним днем".

ЯПОНІЯ ПРОТИ БРАЗИЛІЇ.

ТОКІО. — В Японії преса обурена на Бразилію за її постанови, звернені проти „пятої колюмни". Кажуть, що ці постанови звернені в головній мірі проти японської торговлі й японської еміґрації.

"SVOBODA" (UKRAINIAN DAILY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays by the Ukrainian Press and Book Company, Inc., at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.

За оголошення редакція не відповідає.

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016 4-0807

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY, N. J.

ПОЛЬСЬКА ПРОТИУКРАЇНСЬКА ПРОПАҐАНДА

(2) Визволення українського народу може і мусить бути оперте на глибоких моральних основах. З того, що інші народи поступали чо поступають з українським народом нечесно, грубо й неетично, не виходить, щоб українці їм відплачувались такою самою міркою. Бо не можна ходити в болоті чи кидати болотом, щоб не замазати рук чи чобіт! Ось під таким кутом глядимо на відносини українців до поляків на тих землях, що є під німецькою займанщиною. І віримо, що так, а не інакше глядить на такі справи і весь український нарід. Та треба мати на увазі, що на згаданих землях нема української влади, а є тільки влада німецька. Це правда, що подекуди українці позаймали там поменші посади, але правда теж і та, що подавляючу більшість тих посад на українській землі, по українських громадах і містах, займають далі — поляки. Себто ті, що займали за Австрії й за Польщі на тих українських землях справжнє упривілейоване становище. Якже ж у такому випадку можна сказати про українців, що дістають на українській землі, тут і там, якусь мізерну посаду учителя, війта, інжиніра чи судді, що вони „упривилейовані". Таж українці там давно повинні були бути, якби поляки були шанували божі й людські права! І тому це є фальшива польська пропаґанда, коли вона добачує „упривилейоване" становище українців під німецькою окупацією, коли подає, наприклад, що українці дістають посади, чи дозвіл на отворення читальні чи кооперативи в українськім селі, чи на перебрання церкви, яку їм передше забрала польська влада — насильно й безправно.

Правда, є такі обяви, що нічого не означають, в практичному змислі, а цілком слушно дразнять поляків. Це те, що десь щось німці українцям дозволять, а полякам ні. Звичайно іде тут про вступ [illegible] чи до каварні й т. п. Такі „дозволи" чи „закази" виглядають для кожної глибше думаючої людини на звичайну націстівську провокацію. І то таку, що є на те, щоб дразнити поляків, щоб відграничувати від них українців, та щоб дати притоку ріжним польським політичним анальфабетам використовувати те далі, в світі, для короткозорої пропаґанди, зверненої проти українців. Це є вода на млин націстівської політики, що хотілаб з одного боку шахувати Совєти зацікавленням українською справою, а з другого відокремити українців від проти-німецького бльоку і поставити їх — на німецькій службі чи ласці. Бо якби націсти думали про дійсні „привилеї" для українців, то світ бачив би сьогодня українців на великих посадах у Німеччині, або хоч на українських землях під їхньою окупацією. Але того нема. Український нарід бачить ті провокації. Але він у неволі. Тому мовчить, так як мовчить там на місці теж і польський нарід. Ось тому польська пропаґанда, що того не хоче розуміти і розпускає з Лондону по світі вісти про українців в Німеччині як „упривилейованих", не робить доброї прислуги ні Польщі, ні Україні. Вона робить точнісенько те, що є на руку Німеччині.

З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

„Ізвєстія" з 29. грудня повідомляють про вихід першого числа літературно - мистецького квартальника з повищим демаґоґічним найменуванням. Рецензія, подана головним часописом московського уряду, може бути цікава тому, що освітлює почасти методи московської акції серед української інтеліґенції. Часопис цей пише між іншим наступне:

„Початок „В. Б." поклало літературне обєднання, згуртоване навколо обласного часопису „Радянська Буковина". На сторінках „В. Б." стрінулися місцеві письменники з тою ґрупою українських письменників, які тепер працюють в Чернівцях. Павло Тичина умістив там свій твір „Федькович у повстанця Кобилиці"; з ліричними віршами виступили також Андрій Малишко і Максим Рильський; цих талановитих київських гостей в Чернівцях дуже люблять. Почесне місце в часопису відступлено відомій українській письменниці Ользі Юліевні Кобилянській, яка умістила там кілька оповідань та нарисів, де виявляється її здібність говорити правду. Цікавим є без сумніву оголошений вперше лист М. Коцюбинського до неї, датований 1902 р. Є там також ціла низка матеріялів дотично життя і творчости талановитого українського письменника Юрія Федьковича. Буковинський нарід знає Федьковича лише як письменника, а у „В. Б." оголошено донесення поліції австрійській владі, що Федькович ходив демонстраційно не в уніформі поручника австрійської армії, а в гуцульськім одязі, пересиджував з селянами в корчмі і спі- [illegible] Зібрано в квартальнику й народній фолькльор, „Пісню про Лукіяна Кобилицю". В хроніці культури і мистецтва зазначено — перший день, коли на території Буковини почали продавати вільно українські книжки, коли в школах розпочався **перший** шкільний советський рік, коли на театральній площі в Чернівцях поставлено памятник Леніну. В Путилівськім районі зустріли советські журналісти внука народнього героя Буковини, Лукіяна Кобилиці, 75-літнього Петра Бойчука..."

Отже, як бачимо, методи московської розкладової акції на Буковині більш-менш тіж самі, які були колись на Великій Україні, а недавно на Західній Україні. Попереду пускається освоєних слонів, Тичину, Рильського та інших, щоб призвичаювали возити на собі пропаґанду московського імперіялізму і диких ще буковинських слонів. Шанується демонстраційно Ю. Федьковича, якого булоб напевно розстріляно як українського націоналіста і австрійського офіцира, колиб він був дістався живим до московських рук; робиться з оборонця покривджених і побірника волі українського народу на Буковині мало не предтечу московського „революційного" дикунства, і не полишається в спокою навіть його внука, кревних і ближніх, якого в нелюдський спосіб визискується по колхозах. Робиться свято з „вільного продажу" московської пропаґанди в українській мові та початку першого року затроєння українських дітей в советських школах „культурою національною формою і соціялістичною змістом". Нарешті виставляється на площі в Чернівцях у вигляді памятника Леніну символ ганебного московського ярма на украї- [illegible] намагається подяки і вірної служби. Не відомо справді, чи тут підлога є більшою, чи глупота?

МАКЕДОНІЯ — БОЧКА З ПОРОХОМ

Такий є наголовок статті, яку помістив Джек Ендерс в англійських і канадійських часописах і в якій представляє хаотичну балканську політику.

Сильне національне почуття ріжних балканських народів приневолює їх час від часу шукати чужих союзників, щоб здійснити їхні пляни. Та, каже Ендерс, вони теж не мають охоти згодитись на панування над собою якоїсь сильнішої мілітарної потуги, як наприклад, Німеччини.

Теперішні події на Балкані знова ставлять на першім місці в европейських справах македонську проблему. На протязі останніх 60 років роблено багато старань, щоб полагодити цю проблему, одначе вони довели лише до кровопролиття, великих нещасть і безнастанної загрози для світового мира. Македонська справа викликала першу велику загрозу для мира в 1877 р. Тоді цілий балканський півостров належав до Туреччини. Сербія і Чорногора видали тоді війну султанови, а Росія прилучилась небаром до них. З великим трудом вдалось переконати британійського преміера Дізраелія, щоб не виповідав війни Росії. Він побоювався, що цар схоче загарбати Константинопіль. Туреччина потерпіла поразку, а Росія захотіла створити Велику Болгарію, що теж була під турецьким ярмом. На підставі договору в Сан Стефано в 1878. р. віддано Болгарії майже цілу Македонію. Одинокою частиною, що мала полишитись при Туреччині був Хальхидійський півостров зо Солунем (Сальонікі). Та тому спротивились більші европейські потуги, а головно Австро-Угорщина, Британія, Франція, Італія й також частинно Німеччина. Спротивились вони тому, бо побоювались, що Велика Болгарія буде васалем Росії і через те Росія буде сильною на Середземнім морі, а Македонія має довгу побережну лінію на Егейськім морі. З тої причини Берлінський договір у 1878. р. приневолив Болгарію й Росію відступити назад Туреччині Македонію. Султан вправді зобовязався за це дати македонським християнам рівні права зо своїми турецькими підданими, але зробив це лиш на папері.

Відтоді македонці приняли воєнний клич Ґледстона: „Македонія для македонців". Та треба зазначити, що нема македонської нації. Македонцями зовуться лиш люде, що мешкають в Македонії, а там мешкають альбанці, болгари, греки, цигани, жиди, румуни, турки, та ще люде інших національностей. Болгари творить не тільки найбільшу частину населення, але мали абсолютну більшість аж до 1923. р., коли виміняно велике число греків і турків по грецько-турецькій війні, що закінчилась того року.

У часі своєї боротьби за незалежність македонці основали в 1893. р. відому ІМРО, тобто Інтернаціональну Македонську Революційну Орґанізацію. Її члени були головно болгари, одначе їхнім наміром не було прилучити Македонію до Болгарії. Вони хотіли незалежности Македонії зо Сальонікою (Солунем) як столицею. Трохи пізніше болгарські македонці в Болгарії створили Заграничну Орґанізацію в Софії; вони мали попертя з королівської палати і бажали прилучити Македонію до Болгарії. Аж до 1900. р. велася боротьба за провід між обома суперничими собі фракціями.

Коли ІМРО перемогло, воно не мало фондів на закуп зброї і здобувало гроші вбивствами і грабіжжю. Раз схопило воно американську місіонарку Стовн, хоч твердило, що бореться в обороні християнства проти іслияму. Зробило воно це, бо сподівалось, що турецький уряд заплатить великий окуп за неї, бо схоплення мало місце на території отоманської держави. Вони в своїх сподіваннях не помилились. У 1903 р. ІМРО викликало революцію, хоч вперед знало, що вона засуджена на невдачу. Революція тривала три місяці і закінчилась незвичайно великою кількістю вбийств, великих насильств і спустошень. Велика година для Імро надійшла, коли головно при її посередництві прийшло до Першої Балканської Війни в осени 1912. р. Болгарія, Греція і Сербія були тоді союзниками. Вони відірвали Македонію від Туреччини і поділили її між себе. Болгарія, будучи невдоволеною своєю часткою у добичі, кинулась по заключенню мира на своїх союзників. Її розгромлено в Другій Балканській Війні, яка тривала лиш кілька тижнів в 1913. році. Майже цілу частку Македонії, яку вона була дістала при поділі, забрала від неї Греція. Тепер вже була Македонія під християнським пануванням, але ця влада не була болгарська, а Македонію поділено між дві інші держави. ІМРО почало наново боротьбу, але більше за прилученням Македонії до Болгарії як за незалежну македонську державу. Така була ситуація, коли вибухла перша світова війна. Болгарія станула по стороні тих держав, що були в війні зо Сербією, то є по стороні Австро-Угорщини та Німеччини. Зноваж нічого особлившого, що Греція станула по стороні аліянтів. Болгарія буде завжди проти того, хто має в руках Македонію. Тепер тими державами є Греція та Югославія. Було роблено всілякі спроби від 1918 р., щоб довести до ліпшого порозуміння між тими державами. Одначе обставини, що не завжди стояли в злуці з македонською справою, ударемняли часто, ці добре обдумані старання. 80 відсотків населення Болгарії це селяне. По першій світовій війні прийшла в Болгарії до влади аґрарна партія зо Стамбулівським на чолі. Стамбулівський стремів до співпраці з Югославією. Це було одначе проти цілей ІМРО, а також проти бажань болгарської інтеліґенції й армійських офіцирів. Коли вибори в 1923. р. принесли знова перемогу ґрупі Стамбулівського, інші ґрупи зробили замах стану, Стамбулівського вбито, а ІМРО почало знова грати важну ролю в болгарській політиці. В 1934. р. полковник Велчев зробив другий замах, що закінчився військовою диктатурою. Усі парляментарні партії розвязано й заборонено, а між ними також і ІМРО, що вмішане теж і в вбивство югославського короля Олександра.

Болгарська ненависть до Югославії більша як до Греції. Югославські обставини роблять це до певної міри зрозумілим. Коли програму болгарської аграрної партії порозуміння з Югославією ударемнило ІМРО, то югославська партія порозуміння з Болгарією стратила всякий вплив через опір югославського парляменту. Хорватський провідник Селянської Партії Радіч не хотів взяти участи в ніякій коаліції, аж поки Югославія не стане федеральною державою. У 1925. р. Радіч, що перебув багато літ у вязниці, відкликав свою заяву і став навіть кабінетовим міністром, одначе небаром вернув знов до опозиції. Радіча, подібно як Стамбулівського замордовано і видавалося, що нема іншого виходу з політичного хаосу, як диктатура, яку і завів король Олександер в 1929. р.

Також і ІМРО мало відповідаючу собі партію в Югославії. Була нею Устачі, Тайна Хорватська Революційна Орг. під проводом д-ра Анте Павліча. На протязі багато літ вона працювала разом з ІМРО. Кілька місяців тому, хорвати дістали автономію. Хвилево є вони вдоволені, бо добре знають, що через викликування нових неспокоїв, їхня робота вийде безпосередньо в користь Гітлера. Тим чином усунено на бік головну співпрацюючу силу тайно ще існуючої ІМРО. Також і в Болгарії націоналісти притихли, бо осягнули одну з найдорожчих своїх цілей: відзискання Південної Добруджі [від] Румунії. Одначе через те македонська проблема не змінилася. Навіть, якщоб наці перемаршували через Болгарію до Греції, Болгари завжди будуть противні німецькому пануванню. Якщо вони отверто не виступлять до війни проти Німеччини, то вони будуть небезпечним терном в німецькім крилі. Такий уклад обставин може багато причинитися до упорядкування македонського замішання й усунути одну з більших причин европейського неспокою.

Практична рада.

Одна ложечка цитринового соку, додана до яблук, які варимо, скоротить час варення.

ЮЛІЯН ТАРНОВИЧ.

ІСТОРІЯ ЛЕМКІВЩИНИ

(20)

На правому березі Яселки, на захід від Коросна починалася від села **Свєржової** (тепер Руська Свіржова) і **Добешица,** Пильзненська округа Судомирського воєвідства. До цеї округи належали й суміжні села: Турашівка (теперішня Торошівка) і Полянка, Єдличі, Потік і Вояшівка, Устробна. Цілий ряд осель в долині Вислока вище **Фриштака** належав в середині XV. в. до родини Камянецьких, дідичів замку Камянця, коло Одриконя, що його звалища заховалися досі. При поділі Камянецьких находимо такі оселі: Братківку, Вельополе, (на північ від Фриштаку), Войківку, Ленки, Малинівку, Петрушову Волю, Лончки і Високу — згадані в поборовім реєстрі Судомирського воєвідства з 1508 р.; дальше Красне, Низший Домараз або Лютча, Жарнова, Конечкова і Яворник були з початком XVI. ст. (1508 р.) власністю Миколи Маковського з Низин.

Міста Стришів (тепер Стрижів) і Чудець з належними до них селами: Бабиця, Барич (Баричка) Блежанка, Вижне, Ґбіска, Ґлінік (над Вислоком), Ґодова, Заборів, Жизнів, Новий Зґлобень (тепер Зглобенська Воля), Ноцкова, Нєхобж, Нова-Весь, Спорне (тепер незнане), Троня, були вже в XV. ст. (в „Судомирській землі, Пильзненській окрузі"). Знову села **Ранижів, Ранижівську Волю, Ніско і Засє,** в „Судомирській окрузі" дав польський король Ян Ольбрахт в застав 29. січня 1494 р. українському (руському) воєводі Іванови з Пильчі за 1,000 угор. зол.

Вкінці в податковім реєстрі з 1508 р. згадані ще села Копки та Танва (коло Улянова, Білини, Білинець та Блинавка (Глинянка) на правому березі Сяну).

З повижчого бачимо, що вододіл рік Вислока, Вислоки, джерела річки Красної, річки Стобниці, відтак вододіл Вислок-Сян — теперішня полоса між Березівським і Стришівським повітами, вододільний хребет між потоком Стависька, (що в селі Вижнім вливається до Вислока) і двома іншими дальше на схід пливучими безіменними притоками цеї ріки (теперішня межа між Стришівським і Ряшівським повітами), дальше над річкою горішньою Чорною (лівою притокою Вислока), устя ріки Осини і самої Осини — були ще до XVI. ст. майже незаселені простори.

Тоді твердження д-ра Івана Крипякевича, що полоса між середущою Яселкою і середущою Яселкою і середущим Вислоком, як також між річкою Осиною та долішним Сяном була вкрита ґустим пралісом, та, що ця полоса пізніше була заселена, й щойно в перших початках XVI. ст. почався в цих сторонах живіший кольонізаційний рух — вповні заслуговує на признання і з цим ми погоджуємося, бо від тоді бачимо багато ново-заснованих осель у згаданій полосі.

На час окупації Галичини Казимиром Великим припадає жива кольонізаційна діяльність з метою заселення порожних просторів у прикордонних областях. Казимир надав 25. червня 1361 р. захожим з Угорщини братам Петрови і Павлови пусті області в Сяніцькій окрузі на полях званих **Збойська** (на північний-схід від Буківська), коло св. Петра в **Буківську** (теперішньої Волиці) над рікою Сянічком, від меж королівських сіл Просіка да Побідної аж до джерел Сянічка, а також пусті области звані **Вислочком** (теперішний Великий Вислок) і **Радошичами** над рікою Ославицею з притоками цеї ріки від меж села Суровиці по джерела ріки Вислока, разом зі всіми приналежностями, які належали до короля і до його помістя сяніцького замку. Тогож самого дня, Казимир дав тимже братам Петрови і Павлови пусті селища „в Сяніцькій окрузі" **Юрівці і Срогів** над річкою Русавою (тепер пот. Рожевим) аж по джерела потоків Дидні і Темешова та по беріг Сяну. Угорська королева Марія подарила 20. лютого 1383 р. Йосифові Олягові (Волохови) село Кунцендорф і ліс Пораж („в Руськім королівстві"). Місто **Сянік** дістало маґдебурське право ще від останнього суверенного галицько-волинського князя Болеслава-Юрія II. 20. січня 1339 р.; при цій нагоді князь настановив тут війтом Бартка зі Судомира і надав йому млин в сусіднім селі **Трепчі.** (Отож село Трепча — це перша українська оселя в Сяниччині, про яку ще з 1339 р. маємо історичну згадку). Казимир Великий поновив надання маґдебурського права Сяниччині в часі свого побуту в цім місті 25. березня 1366 р. Село **Яблоницю** (Руську, над Сяном) „в Сяніцькій окрузі" надав Володислав Опільський 31. травня 1373 р., в часі свого побуту в Сяноці, Перемиславові з Ленчиці. За другим побутом в Сяноці цейже князь „бажаючи свою Українську-Руську землю збогатити заснуванням осель", надав 15. березня 1376 р. Станиславові Тоці право заложити на маґдебурськім праві село **Гірки** над річками Сховою та Любаховою в Сяніцькій окрузі; між свідками на грамоті підписаний сяніцький староста Бенко. Кольонізаційній діяльности Казимира Великого завдячує свій початок село (опісля і тепер місто) **Березів.** Вже 2. жовтня 1350 р. король надав Степанові, синови Войста зі Собнова (коло Ясла) діброву звану Березою, положену по обох боках ріки Стобниці „в Українській - Руській землі і Сяніцькій кастелянії", в цілі заложення там села на маґдебурськім праві. Ця перша спроба мабуть не мала успіху, бо шість літ опісля, 28. січня 1366 р., ще раз надає цю саму землю „по обох боках ріки Березови в Сяніцькій земли" Фалиславові зі Ржослоня на заснування села на маґдебурськім праві. Угорська королева Марія, вивіновуючи католицьке єпископство в Перемишлі, надала 3. квітня 1384 р. єпископови Єрихови села Брезен (Березів) та **Домараз** над Стобницею, **Рівне та Цергову** над Яселкою і Радимно коло Перемишля). Рівне і Цергова повстали також за часів Казимира Великого. За побуту в Сяноці, король позволив 25. січня 1352 р. сяніцькому міщанинові, Дітмарові заложити над Яселкою село на німецькім праві та назвати його Рівним, а 22. травня 1359 р. (в Кракові) дав повновласть Мартинові з Цергової заложити над цеюж річкою нове село на маґдебурськім праві і назвати його **Церговою.** В тих самих часах повстало й село Домараз, якщо вірити грамоті, якою Казимир Великий надав 26. липня 1359 р. якомусь Павлови право заснування села цеї назви „в Сяніцькій окрузі" над рікою Стобницею. Тогож дня, що Рівному (25. січня 1352 р.) дав Казимир початок й оселі Искриній, даючи Яковови Искрі в лісах, що звалися Обрвінів та Брахцин над рікою Вислокою 60 ланів, щоб поселив там село на німецькім праві під назвою **Обрінова.**

(Дальше буде).

З КАНАДИ

ВІЙСЬКО ЗРОБИЛО З НЬОГО ЧОЛОВІКА.

(З Ріджайна Повст Лідер).

Він був, коли я його перший раз пізнав, застрашеним хлопцем, що дуже боявся чужинців, що відвідували його фарму. Не скінчив він навіть публичної (всенародньої) школи, бо, будучи завеликим на свої літа, він скоро знайшов собі заняття „наймита". Вчасно навчився курити. А хоча йому доходила друга десятка літ, коли я його останній раз бачив, та хоч був 5 стіп і 7 цалів високий, здавалося значно нижчий з огляду на похилену поставу, в якій він держав себе. Його зверхня робітнича одіж (оверолс) і груба сорочка були брудні і подерті, рамена згорблені, його підборідок опирався майже на грудях. Його очі рідко коли підносилися досить вгору, щоб подивитися вам в лице, а разом з кінчиком папіроса між устами, держаного майже весь час, робило його мало притягаючим, а вже ніхто не назвав би його гарним. Він не дуже журився зовнішнім світом. Знав ходити коло коней, любив худобу, і був добрим керманичем трактора. Тому був рідко без заняття. На протязі кількох літ я його не бачив, бо я працював в іншій околиці, але те, що я чув про нього час від часу, вказувало, що він під кожним оглядом у нічім не змінився.

Ніхто не міг пророкувати для нього дуже світлої будучини.

Та одного дня, недавно тому, я стрінув його на вулиці. І не пізнав високого молодця, в однострою кекі, який закликав мене по імени й простягнув свою руку на повитання. Доперва по хвилині пригадав я собі його.

„О, Биле!" закричав я, „чи це дійсно ти?" „Так, пане, це я," відповів він, а його очі, що стрінулися з моїми, були ясні і повні самопевности, підчас коли милий усміх заяснів на його обличчі, на якім відбивалася радість, що стрінув знайомого.

Так ми почали балакати. Він записався до війська зараз по вибуху війни. У тім часі він працював у фармера, що походив з краю, де тепер війна. Надходили деякі вістки з того краю, в яких говорилося про війну і про смуток і втрату близьких і дорогих для фармера осіб, в якого він був занятий. Страхіття цього, що чув, глибоко вразили чувства цього фармерського робітника і він так довго не мав спокою аж поки не записався до війська. А тепер перебував він на кількаденній відпустці, по якій він сподівався, що його перенесуть десь дальше. І так ми балакали.

Коли він попращав мене, я дивився слідом за ним, як він метко йшов улицею. Рамена піднесені, голова подана поміркувано взад, легко похиляючийся на боки, ноги підносячися метко й ціла його постава показувала, що він перебув вишкіл і дисципліну. Під кожним оглядом він був вояк.

Вернувши до готелю, автор цього оповідання почав ще раз роздумувати над своєю розмовою з вояком. Рік тому, він був би в стані говорити зо згаданим вояком тільки про погоду, врожай і худобу, бо на тім тоді обмежувалося його заінтересування. Тепер він говорив про своїх товаришів і офіцирів і про те, що вже пережив в армії. Тепер він говорив про Британію й її знаменито ведену оборону а також про геройські подвиги її повітряної сили. Він говорив про Берлін, Рим, Грецію, італійську загрозу Суезькому каналови, як кожний добре освідомлений громадянин, а це все було таке чуже тому хлопцеви і молодому чоловікови, якого він знав колись. Порівнуючи це все, автор оповідання попросту остовпів зо здивування. З певністю в тім молодім чоловіці не було нічого з давньої меншевартости і нижчости його минулого життя. Він перейшов довгу дорогу, дуже довгу дорогу.

І що спричинило ту переміну? Сам лиш вишкіл і досвід військового життя разом з бажанням і старанням зробити себе ліпшим, щоб він міг помогти ліпше своїй батьківщині в її тяжких хвилях. А, як війна промине і він верне знова до цивільного життя, чи поверне він знова до давнього способу життя і навичок? Треба сумніватися, бо те, що він сказав при прощанню, переконало автора цього оповідання, що він буде поступати вперед.

„Завсігди", сказав він, „буду вдячний моїй батьківщині, що піднесла мене понад себе самого і моє окруження. Пережитий досвід під кожним оглядом зробить мене ліпшим. Скажіть про це батькові і матері, коли їх спіткаєте". А я подумав собі, що треба про це сказати всім, що „армія зробила з нього чоловіка".

„ЗАПРОШУЮТЬ" ДО ІТАЛІЇ

РИМ. Юнайтед Прес подає, що італійський часопис гр. Чяна звертається до през. Рузвелта і каже, що до Африки доходить американська допомога, що помагає бритійцям виганяти італійців з їх посілостей. Супроти того, пише часопис, добре було б, щоб през. Рузвелт вислав до Африки свого відпоручника, щоб він там переконався на власні очі, хто краще кольонізує: італійці чи бритійці? Часопис того переконання, що — італійці.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

ЖІНОЧИЙ ЖУРНАЛ.

Всі ми нині відчуваємо брак звязку з українськими землями. Наше суспільне життя в Америці завмирає. Кожний з нас полишив там когось із своїх рідних. Ті рідні терплять тяжко під чужим ярмом. А їх терпіння є водночас нашим терпінням.

Донедавна ми одержували з краю ріжні часописи і журнали, які творили свойого роду місток між нами, а тими, яких ми залишили в старім краю. Ми радо перечитували ті журнали і нетерпеливо ждали чергового числа. Тепер, по утраті тих журналів, ми відчуваємо, начеб втратили щось дуже дороге.

Але годі з цього попадати в розпуку. Треба собі радити і на місце втраченого, творити щось нове. Тут, в Америці, вже віддавна давався відчувати брак жіночого журналу, який обслуговував би не лиш загально українські потреби жіноцтва, але також наші чисто місцеві потреби. Бо ми тут живемо в дещо відмінних обставинах, ніж українське жіноцтво в старім краю.

Серед нашого жіноцтва тут в Америці навіть було досить велике зацікавлення в тій справі. А навіть ми мали декілька здібних одиниць серед жіноцтва, старшого і родженого тут, які змоглиб повести справу видавництва такого журналу. Та треба заохотити їх і дати піддержку з боку українського загалу.

Беручи під увагу всі ці справи самостійний Український Золотий Хрест в Ню Йорку взявся за виповнення цеї прогалини і почав видавати покищо на міміографі жіночий журнал під назвою „Українка в Америці'. Про той журнал вже була згадка, написана панею А. Кочан з Джоліет, Ілл.

Тепер потрібно, щоб той журнал піддержала ціла українська суспільність в Америці, зокрема наше жіноцтво. Тоді той журнал сповнить якслід своє завдання, ставши під оглядом змісту і форми на висоті нинішніх вимог.

Марія Близнак,
Ню Йорк, Н. Й.

З ЖИТТЯ ГРОМАД І ОРГАНІЗАЦІЙ

НЮ БРИТЕН, КОНН.

У справі Свята Т. Шевченка в стейті Конетикат.

Березень — це місяць присвячений Т. Шевченкови. В тім місяці скрізь, де тільки живуть українці, відбуваються в його честь урочисті свята. Одні обходять це свято концертами чи величавими академіями, другі малими сходинами чи відчитами, а треті зпід своїх убогих хатин чи з льохів Г. П. У. лише думками линуть на його високу могилу там складають Пророкови і його ідеям свою мовчазну присягу.

Українська Молодеча Організація Стейту Конетикат, як минулого року, так і цього святкуватиме його память величавим концертом. До цього величавого свята заанґажовано не тільки найкращий талант стейту, але й поза-стейтовий.

Святкуючи память Шевченка, ми видвигаємо його імя, яке не дає нам ледащіти в низькій мірності і суматосі занепаду та вказує нам тверду і певну дорогу до правдивої вартости нашого життя.

Ми, що родились і виросли на вільній американській землі, повинні як слід заманіфестувати свої сили, а Т. Шевченко, будитель і творець духа української нації, повинен бути дороговказом у нашім змаганню помогти осягнути його ціль: Самостійну, Соборну, Українську Державу.

Дня 9-го березня б. р. в просторій (гай скул) в Ню Бритен, Конн., молодь Нової Англії вдруге зійдеться, щоб своєю масовою участю віддати пошану найбільшому українському поетови. І заразом заманіфестувати, що Україна і українці існують і хочуть існувати. Минулорічний концерт своєю змістовою програмою здобув собі велике признання. Віримо, що цьогорічний концерт зустріне наше громадянство за ще більшим ентузіязмом. Пороблено заходи, щоб програма була під кожним оглядом багатша і добірніша. Наша мета подвоїти минулорічну присутність, яка виносила 1,300 осіб. Тому взиваємо прибути на це свято-концерт.

Весь дохід призначений на „Студентський Фонд". Цей фонд доперва започаткувала наша організація, щоб ним улекшити вищі студії нашим студентам в Америці.

За дальшим оголошенням просимо слідити в часописі.

За Екзекутиву У. М. О. С. К.:
Секретар: **А. Бидлян;**
Голова: **А. Мельник.**

НА НАРОДНІ ПОТРЕБИ

АКРОН, О.

Коляда.

Щоби задержати наш гарний звичай в часі Різдвяних Свят, наш 9. відділ Союзу Українок пішов і цього року колядувати на народні цілі. Ходили колядувати такі членкині: К. Зепко, Х. Зепко, М. Спірняк, А. Лесняк, Т. Лесняк, Ю. Космовська, М. Гайова, О. Толочко, П. Кос, М. Набережна.

Зложили коляду по $1: М. Філяс, М. Петруха, Т. Мураль, Й. Драган, М. Іванцьо, І. Зепко, А. Зепко, К. Зепко, В. Пулк, Р. Огар, Й. Сивик (молод.), Ю. Кудера, М. Гайова, О. Толочко, І. Гурин, Н. Сивула, Р. Ґеряк, М. Александер, М. Спірняк, М. Набережна, А. Кобранич, С. Марчук, М. Зущик, П. Кос, М. Костельний, А. Гузар, А. Говдун, А. Малецька, Ю. Малецька, Е. Венґер, Я. Іваніцький, о. парох Бабяк; П. Гальчак 75 ц.; по 50 ц.: Г. Лесьняк, Н. Курилик, О. Кудера, С. Маційовський, Е. Трутко, О. Мельник, Й. Сивик, Т. Дорош, З. Лайдол, В. Дудич, К. Ґелати, К. Дзінього, А. Олеияк, Т. Лесняк, Ю. Шпак. — Разом $40.75.

З того відділ ухвалив $5 на Інформативне Бюро, на місцеву церкву $10. А решта грошей покищо остається в касі.

Всім жертводавцям щира подяка.

Катерина Зепко, секр.

ПОЛІЦАЙ І ПІЯНІСТ

НЮ ЙОРК. — В Карнеґі Гол відбувся симфонічний концерт, в якім піянове сольо відограв суперінтендант нюйорської поліції, мейджор Джан Ворнер. Своєю ролю він виконав бездоганно і дав доказ, що є не лиш добрим поліцаєм, але й добрим музиком. А ті дві функції, здавалось декому важко було разом подити.

Д-р Кирило Трильовський.

СОЙМОВІ ВИБОРИ В 1889 РОЦІ

(В СНЯТИНЩИНІ).

(Від Редакції: Цей уривок зо споминів д-ра К. Трильовського — це його остання кореспонденція до „Свободи", вислана перед самим заняттям Західньої України Советами).

Минає власне 50 літ, як мені удалося при виборах до краєвого сойму у Львові вибрати послом зі снятинського повіту українського кандидата о. Кирила Гаморака зі Стецеви. Я кажу виразно: „мені удалося", бо лише я був одиноким орґанізатором виборчої акції та рівночасно і головним агітатором.

Галицький Краєвий Сойм опирався на куріяльній системі. Були іменно три курії: більшої посілости (дідичів), міст і сіл. В перших двох куріях вибирали управнені до голосовання безпосередно. В третій курії — селянській — вибирали управнені до голосовання селяне (правиборці) посередно, то є вибирали по селах т. зв. „виборців", а ті щойно їхали означеної днини до повітового міста і там щойно голосували на посла. Крім того засідали в соймі ще і вирилісти — то є епископи греко-католицькі, римо-католицькі і вірменський та ректори найвищих шкіл в краю.

Як бачимо — то вже сама орґанізація сойму була того рода, що поляки мали в ньому переважаючу більшість, навіть колиб українцям у Східній Галичині удалося в усіх українських повітах вибрати своїх українських кандидатів.

Та польській шляхті і цього було за мало і вона старалася всіма способами, щоби і з селянської курії у Сх. Галичині переперти своїх кандидатів. А головно йшло їй про це, щоб „русини" мали якнайменше послів, які боронили би і національні свої інтереси і заступали також інтереси економічні своїх виборців селян, яких дідичі незвичайно кривдили.

Хоч іменно в наслідок революції в 1848 році і програної війни з Францією та Італією в 1859 (під Сольферіном та Маджентою) мусів австрійський цісар надати в своїй державі конституцію, то одначе вона була так прикроєна, щоби шляхта та висока бюрократія мали в державі рішальний голос. А хоч і **панщину** в 1848. році скасовано, то за неї мусіло селянство заплатити дідичам грубі міліони у формі т. зв. **„індемнізації".** Була це винагорода дідичам за право рабувати від селян їх працю на панських ланах. Про це написав наш славний Іван Франко визначну наукову працю.

Та хоч знесено панщину, то є дармову працю на панських ланах, то лани, ліси і пасовиска, що досі були панські, остались ними й на будуче, а селяне, що не могли вижити зі своїх невеликих ґрунтів, мусіли (і мусять досі) іти заробляти на панські лани та працювати вам від досвітку до сумерку прямо за несій гріш. І так ще у 80-тих і 90-тих роках платили дідичі селянам за цілоденну працю по 10, а навіть по 7 грейцарів — і то на власнім, селянина, харчи.

Отже ясно, що шляхта прямо боялася, щоби послами з селянської курії не повиходили свідомі, або такі українські інтеліґенти, які постояли би в обороні селянських прав.

Найбільшою хибою краєвого сойму було це, що він опирався на куріяльній системі та що вибори у селянській курії не були безпосередні, але посередні, через виборців, що давало шляхті нагоди і можливість до величезних виборчих шахерок. Сумною потіхою для українців була хіба та обставина, що такі самі шахрайства виробляла шляхта і поміж своїми власними мазурами у західній Галичині.

Для ілюстрації, як шляхта визискувала сойм для своїх власних самолюбних цілей наведу тут справу галицької **пропінації.**

Отже до прав дідичів (дворів) належало також право гонити у своїх ґоральнях горівку та давати право поодиноким купцям-арендарям ту горівку в роздріб продавати. А за часів панщини сам пан визначував на кожну хлопську хату скільки має побрати горівки і скільки днів панщини ще додатково має за неї селянин відробити.

За часів конституції почав однак віденський уряд натискати, щоби ту справу урегулювати.

„Добре — сказала шляхта — але хай нам край заплатить за право пропінації!" А маючи у соймі більшість ухвалила собі **144 міліони** корон відшкодовання за пропінацію, за монопольне, виключне право продавання горівки.

Так отже викупив край від шляхти право пропінації, але на практиці і дальші віднаймав те право шляхтичам, котрі — вже з зарібком — віднаймали його арендарям-жидам, яких звязували зі шляхтичами на те, щоб помагали їм при виборах.

Ті **„галицькі вибори"** стали славними на цілий світ, власне через страшні шахрайства та насильства.

Перші шахрайства робилися передовсім при правиборах на селі. Ішло головно о це, щоби люде не знали ні дня ні години, коли вони мають відбутися в присутности присланого зі староства комісаря. Вправді, війт дістав приказ про це людности оголосити, але війтом була звичайно старостинська креатура, яка ділала після вказівок староства. А старостами були очевидно шляхетські прислужники, іменовані шляхтичем-намісником. І власне „щасливе" переведення виборів (до сойму чи до парляменту) було найкращим доказом здібности старости, що йому помагало до дальшого авансу!

Комісар староства приїхавши хильцем до громадської канцелярії, переводив там чимскорше правибори, ще заки зійшлося більше людей. Вибирано виборцями одже таких, яких підставив війт хрунь, отже також хрунів. На означений день і годину зійшлись виборці до повітового міста і там — звичайно в салі повітової ради — вибирали явним голосуванням посла.

Лучалося однак, що у більше свідомім селі вибирано виборцями чесних людей, нехрунів, між іншими і священиків. Ішло отже про те, щоби їх не було при голосуванню на посла більше як хрунів, щоби отже за всяку ціну вийшов послом шляхотський кандидат. На це було дуже багато ріжних способів. І так, наприклад переставлювано годинник і зачинано голосування скорше; ніж було означено у взиваннях. Найзвичайнішим способом одначе було це, що якийсь підставлений батяр, зачинав бійку з котримсь виборцем, а коли другі — нехруни — ставали в обороні нападеного, то жандармерія, яка на таке лише чигала, всіх їх арештувала.

Тимчасом голосування вже відбулося, вибрано послом шляхтича, а по голосуванню всіх арештованих випущено на волю.

Проти таких шахрайських виборів вношено протест, але в соймі шляхотська більшість той протест відкидала.

Перед самою світовою війною переведено в соймі виборчу реформу, що коштувала багато праці і боротьби. При тім заслужився найбільше голова українського клюбу д-р Евген Петрушевич. Справа станула так, що колиб той новий виборчий закон ввійшов був в життя, то українці мали би в галицькім соймі більше ніж 60 представників. Тоді могли би не допустити до ухвали жадного закону, ворожого українському народові, а дагато корисного здобути для нього. Тоді був би певно оснований і український університет у Львові — хоч остаточне рішення належало до парляменту у Відні.

(Дальше буде).

ГЕН. РОБЕРТ ВУД, предсідник „Америка Ферст Коміті", ставав перед Сенатським Комітетом для заграничних справ як свідок проти ухвалення „закону про позичку-аренду".

Одробиночка тертого сиру, додана до городин, які варимо, зробить страву смачнішою.

Одробиночка кленового цукру, (бравн шюгер), додана до пересоленої зупи, зробить зупу можливою до їди.

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ГАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАННЯ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ. А ПРОСВІТА — ЦЕ СИЛА.

У ПОЛЬЩІ. — У варшавських трамваях німецька окупаційна влада поділила сидження на дві осібні відділи: один для жидів, другий для не-жидів.

ХЕМІЯ НА УСЛУГАХ ГОСПОДАРСТВА

ХЕМІЯ НА УСЛ

По ланах українського Поділля часто подибуємо чорне кулисте каміння завбільшки яблока, а то й більше. Коли таку камінючку розбити, то побачимо що воно збудоване з темної речовини, яка має промінисту будову. Це т. зв. фосфоритові кулі, мінерали, дуже багаті на фосфорову сполуку з кальцієм. Такі фосфорити є добрим штучним угноєнннм, якщо їх гарно змолоти на дрібний порошок. Але ростина приймає таке угноєння нерадо, й тому переробляють їх на т. зв. **суперфосфат,** діючи на змелені фосфорити сірчаною кислотою. Діючи на фосфорити сірчаною кислотою, розбиваємо частинно сполуку фосфоритової кислоти з вапном: відділена частина вапна лучиться з сірчаною кислотою й творить ґіпс. Через це в суперфосфаті маємо іншу сполуку, ніж у фосфоритах, сполуку, що її ростина радо споживає, а крім цього ґіпс, що служить за помічний погній для зміцнення ґрунту.

Далеко кращим та зате дорогим штучним погноєм є **кістяний суперфосфат,** який виробляють із кістяної муки, змелюючи кости, та діючи на них так само сірчаною кислотою.

Врешті дуже важним погноєм є **томасина.** Є це жужелиця, яка твориться при перерібці заліза на крицю. Залізні руди, з яких виробляємо залізо, мають в собі часто багато фосфорових сполук, що роблять його дуже крихким, тому давніше такі руди відкидали, як непридатні до вжитку. Згодом англієць Томас винайшов спосіб, як увільнити залізо від фосфорових сполук. Печі, в яких переробляється залізо на крицю, виложив він вапном, що радо відбирає фосфор, а полишає чисте залізо. Сполука вапна з фосфором, дуже схожа своїм складом на фосфорити, спливала на поверхню заліза і була великим тягарем для залізних гут. Колись цілі гори повставали з цеї жужелиці — і ніхто не знав, що з тим зробити. Але згодом придумали зужити її як штучний погній. Томасівська жужелиця, що змелена зветься томасиною, становить добрий штучний погній. Правда ростина споживає її не так радо, як суперфосфат, тому томасина мусить лежати довше в землі, де під впливом води й повітря переходить на дуже поживний погній. Отже хемія дає нам кілька родів штучних фосфорових погноїв, які які можемо добре приложити до потреб нашого господарства.

* * *

Чистий азот, що є одним із складників повітря, непридатний для ростин — вони не можуть ним живитися. Азотові сполуки, потрібні ростинам, дістаються до ґрунту двома способами. Раз повстають вони з того, що азот лучиться з киснем повітря, коли через нього перейде електрична іскра, нпр. звичайна лискавка. Тоді частина азоту, хоч і дуже мала, лучиться з киснем на окис азоту, а цей розпускається в краплинах дощу і спадає на землю у виді азотової кислоти. Цяж знову лучиться в землі далі з вапном ґрунту і так повстає складна речовина **вапняна салітра,** яку ростина легко споживає. Іншим способом повстають азотові сполуки в землі через те, що деякі бактерії стало перебувають в землі, споживають чистий азот з повітря і перетворюють його на азотові сполуки. Такі бактерії живуть на корінцях деяких ротин і утворюють на них нарости. Ростини ці, це фасоля, горох, біб, тощо. Далі, азотові сполуки витворюються ще з гниття ростинних часток, як коріння, листків і гонів. Та всього цього сьогодні за мало і тому треба додавати землі штучних азотових погноїв.

Дуже добрим мінеральним погноєм є **чілійська** або **содова салітра.** Зветься вона чілійською тому, що великі її поклади находяться в Чілі. Сьогодні їх уже багато видобуто, так що мало що остало й треба було оглянутися за іншою азотовою речовиною — інакше невдовзі не сталоб азотових погноїв. І знову хемія стала на услуги і дала ряд штучних азотових погноїв. Хеміки зпочатку теж не находили способу, витворювати азотові сполуки, та вкінці прийшло їм на думку наслідувати природу й витворювати їх при помочі електричної іскри. По довгих трудах і боротьбі з численними трудностями вдалося, приблизно перед трицятьма роками, скандинавцям Біркенляндові й Ейде зробити те, що в природі робить громовина: получити азот повітря з киснем, себто одержати азотові сполуки просто з повітря, без ніяких інших додатків. І так само, як діється в природі, лучать хеміки штучно азотову кислоту з вапном чи содою й одержують вапняну чи чилійську салітру. Через те стало їх досить і для інших царин промисловости, головно до підготовання вибухового надібя, гарматнього й крівого пороху, тощо.

Другим важним азотовим погноєм є **циянамід вапу** — отруйна речовина, яка одначе розкладається в землі на нешкідливі сполуки. Вкінці слід згадати ще про **амоновий гідросульфат,** що його виробляють як подібний продукт при хемічній перерібці камяного вугілля. Амоновий гідросульфат у землі під впливом бактерій розкладається, та перемінюється на дві кислоти: сірчану й азотну. Ці зноваж лучаться з вапном ґрунту та дають відомі вже нам вапневу салітру й ґіпс. Одначе тут є одна невигода: коли земля має замало вапна (себто сама є квасною), тоді обі кислоти заквашують її ще більше і вислід угноєння ніякий. Тому на пісках і торфових землях амонійного гідросульфату уживати не можна.

* * *

Третя група штучних угноєнь, калійні або потасові погної — для нас не менше важна, як попередні, хоч і вживається їх менше на наших землях. Тут в першу чергу входять переважно калійні мінерали, які находимо між іншим у Галичині в Калуші й Стебнику. Є це ріжні мінерали ріжної назви, як: каїніт, сильвік, карналіт, а всі вони мають у собі калій сполучений хемічно з іншими речовинами. Ці мінерали, схожі зверху на звичайну кухонну сіль (лише на смак гірко-солоні), мелють і продають як штучний погній. Багато калію має звичайний деревний попіл, головно попіл із соломи, яким теж добре угноювати поле. Звичайно годі зібрати стільки попелу, щоби стало на угноєння поля, зате добре гноїться попелом городові ростини, ярину, тощо.

Як бачимо, хемія дає нам багато речовин і цим сильно підпомагає сільське господарство. Сьогодні годі представити собі правильну господарку без штучних погноїв. Ріжні вони й ріжні їх ціни. Ціна залежить головно від кількости в погної фосфору, азоту й калію. А в одному й тому самому погноєві може ця кількість бути ріжна, залежно від фабрики, яка його виробляє, й від виробництва. Тому фабрика подає при ціні й відсоток поживної речовини, та виробляє звичайно кілька родів того самого погною, щоби могти заспокоїти ріжноманітні бажання відборців. Отже хемія не лише заспокоює основні потреби сільського господарства, але й відповідає кождочасно на ті вимоги, що їй ставляють обставини, життя й природа.

(Кінець).

АДМІРАЛ КІЧІСАБУРО НОМУРА новий японський амбасадор у Вашингтоні.

ОБМІНЯЛИСЯ МІСЦЯМИ. — Рудольф Валента (направо) засуджено за крадіж на вязничну кару в стейтовій реформаторії в Клівленді. Коли про присуд дізнався Степан Цапко, він зголосився до влади й признався, що крадіж поповнив він. Валент виходить на волю, а його місце займає Цапко.

ВИЛКІ ХОЧЕ ЇХАТИ ДО АЗІЇ

ВАШИНГТОН. — Приятелі Вендела Вилкого говорять, що йому так подобалась поїздка до Англії і він стільки з неї навчився, що тепер думає поїхати ще до Китаю і там все провідати власними очима. Та він ще зовсім на це не рішився.

СТАВАЙТЕ В РЯДИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ, ЯКИЙ Є НАЙБІЛЬШОЮ І НАЙСИЛЬНІШОЮ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОЮ ЗАПОМОГОВОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ, А ТИМСАМИМ СТАВАЙТЕ СПІВВЛАСНИКОМ ШІСТЬ МІЛІОНОВОГО МАЄТКУ ЦЕЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.

В КОЖНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННЕН ЗНАХОДИТИСЯ ЧАСОПИС „СВОБОДА“.

ТАРЗАН, ч. 229. Збита з пантелику.

-229-
"THE BOY — WHERE IS HE?" TARZAN DEMANDED STERNLY.

„Хлопець? Де ти його заділа?" — запитав твердо Тарзан дику дівчину.

UNITED FEATURE SYNDICATE, Inc.
"HE'S MINE," THE WILD GIRL BRISTLED, "I SAVED HIM FROM A LION." ACCORDING TO HER PRIMITIVE CODE, THAT CINCHED HER CLAIM TO TOMMY.

„Він належить до мене", рішуче відповіла дівчина. „Я врятувала його від льва". На основі законів нетрів він дійсно належав до неї.

THE APE-MAN STRODE TOWARD HER. "I'VE COME FOR THE BOY!" HE SAID GRIMLY!

Тарзан зробив в її напрямку кілька кроків. „Я прийшов, щоб забрати хлопця назад", заговорив він знов з повагою.

REX MAXON
THE GIRL GROWLED LIKE A SAVAGE BEAST DEFENDING ITS YOUNG. "I'LL KILL WHOEVER TRIES TO TAKE HIM FROM ME!"

Дівчина загарчала немов дика звірина, обороняючи своїх малих. „Я вбю кожного, що захоче його від мене відняти", просичала вона.